

BEZPIECZEŃSTWO MIĘDZYNARODOWE

Plk dypl. (s) Zygmunt CZARNOTTA

Plk (r) dr Zbigniew MOSZUMAŃSKI

PODSTAWY BEZPIECZEŃSTWA POLITYCZNEGO XXI WIEKU: KONTROLA ZBROJEŃ, ROZBROJENIE I NIEROZPOWSZECHNIANIE

Bezpieczeństwo społeczności w latach powojennych zawsze miało duże znaczenie dla polityki bezpieczeństwa. Ważnymi jej składowymi były kontrola zbrojeń, rozbrojenie i nierozpowszechnianie (nieproliferacja) broni jądrowej i środków jej przenoszenia oraz restrykcyjna polityka eksportu uzbrojenia (broni). Pojawiły się też inne kategorie zagrożeń dla wieku „rewolucji w sprawach militarnych”, ja wojny asymetryczne, terroryzm, proliferacja broni masowego rażenia i broni konwencjonalnej, słabe państwa, niepaństwowi twórcy przemocy (nielegalne siły zbrojne różnych watażków (Warlords) i prywatne struktury zbrojne (organizacje ochroniarskie o strukturach wojskowych).

Wszystko to wymaga daleko idącej i przewidywalnej globalnej kontroli zbrojeń i proliferacji uzbrojenia. Zalecana jest poszerzona kontrola zbrojeń w dziedzinie broni małowymiarowej (ręcznej) oraz przestrzeni kosmicznej. Kontrolą należy objąć przestrzeganie prawa konfliktów zbrojnych – *ius In belli* (czyli międzynarodowego prawa humanitarnego) oraz zabezpieczenie krytycznej infrastruktury¹.

Problem tkwi jednak w tym, jak uczynić kontrolę zbrojeń, rozbrojenia i nieproliferacji elementami sieciocentrycznej polityki bezpieczeństwa².

¹ http://pl.wikipedia.org/wiki/Prawo_konflikt%C3%B3w_zbrojnych; <http://de.wikipedia.org/wiki/Kriegsv%C3%B6lkerrecht> [17.02.2011].

² Zob. Michael Groschek, *Rüstungskontrolle, Abrüstung und Nichtverbreitung. Grundlagen unserer Sicherheit*, „Strategie und Technik” 2011, nr 2, s. 9–14; http://www.strategie-technik.de/02_11/groschek.pdf [17.02.2011].

Kilka refleksji rozbrojeniowo-kontrolnych

Rozbrojenie i kontrola zbrojeń, budowa środków zaufania mają swój początek zasadniczo w 1970 roku. Wtedy nabrał mocy prawnej układ o nierozpowszechnianiu (nieproliferaacji) broni jądrowej nacelowany na zastopowanie rozprzestrzeniania się broni atomowej i rozbrojenie nuklearne. Układ zawierał rezygnację krajów sygnatariuszy z posiadania własnej broni jądrowej oraz zawierał zapewnienie o wykorzystaniu energii atomowej tylko do celów pokojowych³.

W 1972 roku USA i ZSRR zawarły Układ ABM (Anti-Ballistic Missile) regulujący ograniczenie systemów antyrakietowych⁴. Ograniczył on rozmieszczenie systemów obrony przed pociskami raketowymi do rejonu Moskwy (ZSRR) i bazy pocisków „Minuteman” w Grand Forks (Północna Dakota – USA).

W 1987 roku USA i ZSRR zawarły Układ INF (Intermediate Range Nuclear Forces) obejmujący redukcję pocisków balistycznych o zasięgu pośrednim (IRBM), średnim (MRBM) i samolotów pocisków (typu Cruise Missiles naziemnego bazowania)⁵.

Całkowitej likwidacji uległy radzieckie pociski balistyczne: SS 4 (R-12), SS 5 (R-14), SS 12 (OTR-22 TEMP-S), SS 20 (RSD-10 PIONIER), SS 23 (OTR-23 OKA) i SSC-X-4 (RK-55) oraz amerykańskie PERSHING – 1, – 2 i samoloty-pociski BGM-109G TOMAHAWK bazowania naziemnego rozlokowane w państwach NATO w zachodniej Europie. Postanowienia układu INF zrealizowane zostały w 1991 roku.

W listopadzie 1990 roku 16 państw NATO i 6 państw Układu Warszawskiego (UW) podpisały traktat o konwencjonalnych siłach zbrojnych w Europie (Treaty on Conventional Ground Forces in Europe – CFE) ograniczający liczbę konwencjonalnych systemów uzbrojenia w obszarze między Uralem a Atlantykiem. Jego rezultatem było między innymi złomowanie 70 000 egzemplarzy ciężkiego uzbrojenia (zwłaszcza czołgów). Układ umożliwiał prowadzenie wzajemnych regularnych inspekcji (około 6000), co przyczyniło się do transparentności i budowy środków zaufania w dziedzi-

³ http://pl.wikipedia.org/wiki/Uk%C5%82ad_o_nierozprzeszrenianiu_broni_j%C4%85drowej [17.02.2011].

⁴ http://pl.wikipedia.org/wiki/Anti_Ballistic_Misile_Treaty; http://wapedia.mobi/pl/Anti_Ballistic_Missile_Treaty [17.02.2011]; Z. Czarnotta, *Obrona przed raketowymi pociskami balistycznymi i jej przyszłość*, „Biuletyn Informacyjny” TWO, nr 2(56), Bydgoszcz 2010, s. 28–29.

⁵ Chociaż formuła traktatu obejmowała oficjalnie rakiety pośredniego zasięgu, rosyjska formuła mówiła o pociskach raketowych średniego i mniejszego zasięgu (*Договор о ликвидации ракет средней и меньшей дальности*). http://pl.wikipedia.org/wiki/Treaty_on_Intermediate_range_Nuclear_Forces. [18.02.2011].

nie zbrojeń klasycznych⁶. Jego kontynuacją były traktaty CFE-1A (1992) i adaptowany układ CFE zwany niekiedy też CFE II po rozpadzie ZSRR (1999). W 2007 roku Rosja zawiesiła układ o CFE w odpowiedzi na plany budowy przez USA tarczy antyrakietowej w Polsce i Czechach. W tym samym roku prezydent Rosji Władimir Putin oświadczył, że również układ INF był niekorzystny dla Rosji.

W końcu lipca 1991 roku prezydenci USA i ZSRR podpisali układ START (Strategic Arms Reduction Treaty) – układ w sprawie redukcji zbrojeń strategicznych. Rokowanie w tej sprawie rozpoczęły się w 1981 roku w Genewie. Ustalał on liczbę wyrzutni (do 1600) i głowic nuklearnych (do 6000) dla obu stron. Na początku roku 1993 prezydenci USA i Rosji podpisali układ START II przewidujący dalsze ograniczenie broni strategicznych⁷. Jego uzupełnieniem stał się w 2002 roku układ SORT (Strategic Offensive Reductions Treaty)⁸.

W 1997 roku weszła w życie konwencja o zakazie broni chemicznej (Chemical Weapons Convention – CWC), która przewidywała zakaz produkcji, rozwoju, składowania, przekazywania, nabywania i użycia broni chemicznej. Zakładała też zniszczenie do 2012 roku zapasów chemicznych środków bojowych⁹.

Jednym z istotnych elementów budowy środków zaufania był układ otwartego nieba z 1992 roku oraz Dokument wiedeński z 1999 roku¹⁰ na temat notyfikacji i obserwacji ćwiczeń z udziałem określonej liczby żołnierzy i techniki bojowej.

Ogółem dotychczas podpisano około 20 układów (traktatów, porozumień) o kontroli zbrojeń. Jednakże na początku ostatniego 10-lecia, w tzw. „epoce Busha” znacząco zmalało znaczenie rozbrojenia i kontroli zbrojeń. Między innymi USA wypowiedziały jednostronnie układ ABM, a Rosja zawiesiła w 2007 roku układ CFE¹¹.

⁶ http://en.wikipedia.org/wiki/Treaty_on_Conventional_Armed_Forces_in_Europe; http://pl.wikipedia.org/wiki/Traktat_o_konwencjonalnych_si%C5%82ach_zbrojnych_w_Europie [17.02.2011]. Zob. *Российское ракетное оружие 1943–1993 г.г.*, Санкт Петербург 1993, c. 38–39, 59.

⁷ Od tego momentu układ START zaczęto określać jako START I.

⁸ http://pl.wikipedia.org/wiki/START_I; http://en.wikipedia.org/wiki/START_I; http://de.wikipedia.org/wiki/Strategic_Arms_Reduction_Treaty; <http://de.wikipedia.org/wiki/START>; Zob. też: *NATO – Vademecum*, 1999, s. 418, 421, 422, 423, 446, 458.

⁹ http://pl.wikipedia.org/wiki/Konwencja_o_zakazie_broni_chemicznej-1997r.; http://en.wikipedia.org/wiki/Chemical_Weapons_Convention [19.02.2011]. Zob. też: Z. Czarnota, *Grać otwartymi kartami*, „Żołnierz Polski” 1998, nr 4, s. 40–41.

¹⁰ http://en.wikipedia.org/wiki/Treaty_on_Open_Skies; <http://leksykony.interia.pl/haslo-?hid=177295>; http://de.wikipedia.org/wiki/Vertrag_%C3%BCber_den_offenen_Himmel; http://www.pism.pl/biuletyn/files/20091207_602.pdf. notyfikacja [12.02.2011].

¹¹ Michael Groschek, op. cit. s. 12.

Perspektywy kontroli zbrojeń i rozbrojenia

Rok 2009 zaczął się korzystnie w kwestii kontroli zbrojeń, rozbrojenia i nieprolifracji, co pozwala mieć nadzieję na konkretne działania w tych sprawach. Po zmianie na stanowisku prezydenta, USA doszły do wniosku, że nie mogą one jednostronnie zajmować się nowymi wyzwaniami dotyczącymi bezpieczeństwa politycznego na świecie. W wyniku tego nowy impuls otrzymały rozbrojenie i kontrola zbrojeń. Prezydent Barak Obama w 2009 roku na szczycie NATO w Pradze zapowiedział utworzenie świata bez broni jądrowej. Obama i Miedwiediew – prezydenci USA i Rosji w kwietniu 2010 roku zawarli „nowy” START¹², który po ratyfikacji przez Senat USA i Dumę rosyjską mógłby szybko wejść w życie. „Nowy” START redukuje liczbę gotowych do użycia ładunków jądrowych o 30 procent, to jest do poziomu 1550 po każdej stronie. Jednocześnie uzgodniono zredukowanie środków przenoszenia (raket i samolotów) do 800 egzemplarzy. USA ogłosiły też w kwietniu 2010 roku nową doktrynę nuklearną, która ogranicza znaczenie broni jądrowej w zapewnieniu bezpieczeństwa USA. Także NATO nadało określony priorytet rozbrojeniu, kontroli zbrojeń i nieprolifracji w swojej nowej doktrynie strategicznej¹³.

Współczesne wyzwania i zagrożenia

Podstawowym zadaniem dnia dzisiejszego jest weryfikacja licznych układów, które zawarto w końcu XX wieku. Nowe zagrożenia i wyzwania (ryzyka), które opisano w strategicznej koncepcji NATO oraz UE nie znalazły dotąd w pełni zainteresowania ze strony odpowiedzialnych organów. A widzieć należałoby zwiększenie kontroli zbrojeń oraz rozbrojenie w następujących dziedzinach:

- 1) Prolifracja (rozpowszechnianie) broni masowego rażenia (BMR).
- 2) Taktyczna broń jądrowa.
- 3) Ograniczenie broni konwencjonalnej (CFE).
- 4) Budowa przeciwraketowego systemu obrony NATO.

¹² Nazywany też „układem sukcesyjnym START” (START Nachfolgeabkommen). Dotychczasowy START utracił moc prawną w 2009 roku.

¹³ http://de.wikipedia.org/wiki/Vereinigte_Staaten_und_Russland_unterzeichnen_START_Nachfolgeabkommen; http://en.wikipedia.org/wiki/Obama_Medvedev_sign_treaty_finding_nuclear_stockpiles; <http://www.wprost.pl/ar/191663/Obama-i-Miedwiediew-podpisali-uklad-START>; http://www.pcz.pl/tekst-29673/USA-Nowa_doktryna-nuklearna; <http://archiwum.plsz.pl/100/nowa,doktryna,atomowa,rosji.php> [11.02.2011]; Georg Mader, *START – neu: die atomwaffenfreie Welt ist noch fern*, „Europäische Sicherheit” 2011, nr 2.

- 5) Bronie lekkie.
- 6) Humanitarna kontrola zbrojeń.
- 7) Zbrojenia w kosmosie.
- 8) Ochrona krytycznej (wrażliwej) infrastruktury.
- 9) Restrykcyjna polityka eksportu uzbrojenia¹⁴.

Proliferacja broni masowego rażenia

Prawdopodobnie czeka nas wyścig zbrojeń jądrowych i to nie tylko w regionie bliskowschodnim. Kiedy w 2002 roku ujawniono, że Iran podjął tajny program atomowy, główne państwa atomowe, UE i niektóre inne państwa usiłowały (na bazie postanowień Rady Bezpieczeństwa ONZ) odwieść Teheran od takiego zamiaru. Przypadek Iranu traktowany jest bowiem jako zagrożenie, gdyż nie można wykluczyć, że kolejne państwa po Korei Północnej w sposób skryty zbudują swoją bombę atomową, mimo iż podpisały układ o nieprolifracji. Świat nie może akceptować tego, żeby kraj, który prawnie zrezygnował z posiadania broni jądrowej potajemnie ją buduje, czym pobudza do podobnego działania inne państwa i prowokuje je do wyścigu zbrojeń także poza regionem bliskowschodnim.

Międzynarodowy Instytut Studiów Strategicznych IISS (International Institute for Strategic Studies) w Londynie uważa, że Iran może zbudować pierwszą bombę jądrową nie wcześniej jak w 2013 roku. Według tego samego źródła mógłby kolejne bomby budować w tempie jedna bomba co 32 tygodnie¹⁵. I choć nie jest to tempo imponujące, to jednak 9 czerwca 2010 roku Rada Bezpieczeństwa ONZ przyjęła czwartą rundę sankcji przeciw Iranowi. Mimo wszystko nie widać wyjścia z impasu, gdyż Iran ignoruje sankcje.

Trzeba też mieć na uwadze posiadanie broni jądrowej przez Izrael, który w dodatku uchyla się skutecznie przed przystąpieniem do układu o nieprolifracji broni jądrowej. Pytanie zatem brzmi, jak powstrzymać Iran, a z nim Bliski Wschód przed posiadaniem broni nuklearnej? Wydaje się, że nie rozwiąże się tego sposobem militarnym¹⁶. Jedyna nadzieja w planowanej na 2012 rok konferencji bliskowschodniej, na której zamierza się podjąć inicjatywę utworzenia na Bliskim Wschodzie „strefy wolnej od broni jądrowej”. Nie wiadomo jednak, czy Izrael zrezygnuje z broni atomowej i przystąpi do układu o nieprolifracji. Sceptycy mają co do tego wątpliwości. Coraz wyraźniej akcentuje się też potrzebę rozszerzenia zakazu

¹⁴ Michael Groschek, op. cit., s. 10.

¹⁵ B. Melka, *Przegląd tygodnia*, „ANGORA” 2011, nr 7, s. 69 (z 13.02.2011 r.).

¹⁶ Michael Groschek, op. cit., s. 10.

broni atomowej na wszystkie bronie masowego rażenia, zwłaszcza broń chemiczną. Militarnie się tego problemu nie rozstrzygnie, nie pomogą też sankcje. Potrzebny jest długotrwały dialog polityczny¹⁷. A rozwiązania pozytywne na Bliskim Wschodzie mogą się okazać użyteczne dla Turcji i innych mniejszych krajów regionu.

Rozbrojenie taktycznej broni jądrowej

Wielu polityków, w tym były sekretarz stanu USA Henry Kiesinger¹⁸, już w 2008 roku nawoływało do szybkiego wycofania taktycznej broni jądrowej, jeżeli nie chce się ryzykować ewentualnego (być może niesankcjonowanego) jej użycia. Inicjatywa zyskała poparcie czworga znanych niemieckich mężów stanu: Helmuta Schmidta, Richarda von Weizsäckera, Egon Baha i Hansa-Dietricha Genschera¹⁹. W końcu 2010 niemiecki Bundestag wezwał rząd federalny do zaangażowania się w wycofanie amerykańskiej taktycznej broni jądrowej z Niemiec. Takie stanowisko nie zyskało jednak aprobaty NATO, które dysponuje tym sposobem około 190 do 370 taktycznymi ładunkami jądrowymi USA w Europie (w Belgii, Holandii, Niemczech, Turcji, Wielkiej Brytanii i we Włoszech), nie licząc broni jądrowej Francji i Wielkiej Brytanii.

Liczba taktycznych ładunków jądrowych USA i ich nosiciele w Europie:

- Belgia (Kleine Brogel) = 10–20 (F-16, belgijskie).
- Holandia (Volkel) = 10–20 (F-16, holenderskie).
- Niemcy (Büchel) = 10–20 (TORNADO, niemieckie).
- Turcja (Incirlik) = 50–100 (F-15, F-16, amerykańskie).
- Wielka Brytania (Lakenheath) = 50–110 (F-15, amerykańskie).
- Włochy (Aviano) = 50 (F-16, amerykańskie).
- Włochy (Ghedi Torre) = 20–40 (TORNADO, włoskie).

(Według Michael Groschek, op. cit., s. 10)

¹⁷ Zjednoczenie Niemiec i Europy też było poprzedzone długoletnim dialogiem politycznym i polityką odprężenia. Ibidem, s. 11.

¹⁸ http://pl.wikipedia.org/wiki/Henry_Kiesinger [12.02.2011].

¹⁹ http://pl.wikipedia.org/wiki/Helmut_Schmidt; http://pl.wikipedia.org/wiki/Hans_Dietrich_Genscher; http://pl.wikipedia.org/wiki/Egon_Bahr; http://pl.wikipedia.org/wiki/Richard_von_Weizsäcker. [12.02.2011].

Powyzsze cyfry są jednak sprzeczne z danymi z innych źródeł i odnoszą się prawdopodobnie do lat sprzed 2008 roku, kiedy liczbę ładunków taktycznych szacowano na 200–350. W międzyczasie Amerykanie wycofali taktyczne ładunki jądrowe z Wielkiej Brytanii i bazy w Ramstein (Niemcy). Aktualny stan taktycznych ładunków jądrowych może wynosić 240 jednostek (Belgia – 20, Holandia – 20, Niemcy – 20, Turcja – 90, Włochy 50 + 40)²⁰.

W tym miejscu należy zwrócić uwagę na fakt, że ładunki jądrowe, aczkolwiek amerykańskie pozostają w dyspozycji NATO. Rozmieszczone są one bowiem w państwach, które podpisały traktat o nieprolifracji broni jądrowej²¹.

Również strona rosyjska powstrzymuje się przed taktycznym rozbrojeniem nuklearnym. Uzasadnia się to konwencjonalną przewagą armii NATO, zwłaszcza USA, nad siłami konwencjonalnym Rosji. Taktyczna broń jądrowa Kremla ma stanowić swoistą przeciwwagę w stosunku do sił zbrojnych NATO. Szacuje się, że Rosja posiada w gotowości bojowej około 2000 ładunków jądrowych do wyrzutni raketowych SS 21 (OTR 21 TOCZKA) oraz najnowszych zestawów przenoszenia broni jądrowej SS 26 STONE (zestaw ISKANDER). Ten ostatni w wersji krajowej o zasięgu do 500 kilometrów może być klasyfikowany jako pocisk operacyjno-taktyczny. W wersji eksportowej jako ISKANDER-E ma on zasięg 280 km²². Eksperti od spraw rozbrojenia uważają, że należałoby przyszłe rokowania w kwestii strategicznego rozbrojenia nuklearnego połączyć z redukcją taktycznej broni jądrowej. Inni specjaliści są zdania, że można by taktyczne rozbrojenie jądrowe rozpatrywać łącznie z rozbrojeniem i kontrolą zbrojeń konwencjonalnych, tak jak to jest powiedziane w nowej koncepcji strategicznej NATO²³.

Ograniczenie broni konwencjonalnych (CFE)

Układ CFE stworzył w połączeniu z Dokumentem Wiedeńskim, traktatem otwartego nieba i Forum OBWE do kooperacji w sprawach bezpieczeń-

²⁰ <http://de.wikipedia.org/wiki/NATO> (rozdział „Nukleardoktrin”). [14.02.2011]. Zob. też Otfried Nassauer, *US – Atomwaffen in Deutschland und Europa*, wyd. 2007 r.

²¹ http://de.wikipedia.org/wiki/Nukleare_Teilhabe. [14.03.2011].

²² Michael Groschek, op. cit. s. 11; http://pl.wikipedia.org/wiki/OTR-21_Toczka. <http://pl.wikipedia.org/wiki/Iskander>. Rosja może posiadać około 200 wyrzutni tych rakiet. Z. Czarnotta, Z. Moszumański, *Przeciwdziałać proliferacji rakiet*, „Wiedza Obronna” 2006, nr 3(218), s. 18–26; O. Thränert, *Die Verbreitung von Raketen verhindern*, „Europäische Sicherheit” 2005, nr 10, s. 8.

²³ <http://www.nato.int/lisbon2010/strategic-concept-2010-eng.pdf> [14.03.2011].

stwa²⁴ zestaw tworzących zaufanie przedsięwzięć sieciocentrycznej kontroli zbrojeń (Netzwerk von Rüstungskontrollvereinbarungen) dla państw uczestników OBWE. Po rozwiązaniu Paktu Warszawskiego i poszerzeniu NATO opracowano w 1999 roku adaptacyjny traktat CFE (nazywany też CFE II), który miał stać się odbiciem zmienionych realiów bezpieczeństwa w Europie²⁵. Ponieważ państwa NATO nie ratyfikowały układu, a Rosja wypowiedziała CFE w 2007 roku, znajduje się on w swoistego rodzaju impasie (czy kryzysie).

Na bazie doświadczeń „zimnej wojny” i scenariusza wieloprzestrzennych operacji powietrzno-ładowych podstawą układu CFE stało się określenie górnej granicy dla pięciu najważniejszych w operacjach zaczepnych rodzajów uzbrojenia: czołgów, opancerzonych wozów bojowych, dział artyleryjskich, samolotów i śmigłowców bojowych oraz ograniczenie geograficzne stacjonowania sił zbrojnych od Uralu po Atlantyk. Jednak dziś pojawiły się nowe jakości w prowadzeniu wojny: nowoczesne uzbrojenie, systemy rozpoznania i komunikowania się (jak bezzałogowe statki powietrzne – BSP, satelity wojskowe – rozpoznawcze i telekomunikacyjne) czy sposoby prowadzenia walki (zwłaszcza sieciocentryczne i asymetryczne)²⁶. W wyniku tego zaistniała obawa, czy aby cała budowla systemu kontroli zbrojeń konwencjonalnych się nie załamała? Zbudowana jest ona bowiem na kryterium ilościowym. Jeśli się do niej nie wprowadzi kryteriów jakościowych dotyczących nowoczesnych systemów dowodzenia i uzbrojenia będzie się w czasie kontroli otrzymywać fałszywe informacje. W związku z tym na szczycie OBWE w Astanie (Kazachstan) w grudniu 2010 roku zdecydowano o uwzględnieniu podczas kontroli nowych technologii wojskowych. Prewencyjna kontrola zbrojeń musi uwzględniać zarówno kryteria ilościowe jak jakościowe (nową technikę i technologię rozwojową). Należy zatem uczynić wszystko, by ratyfikować traktat adaptacyjny CFE z 1999 roku i utrzymać go w mocy. Mimo, iż wojna w Gruzji nieco skomplikowała sytuację, należy Rosję włączyć ponownie do CFE – jest to w interesie całej Europy. Do kontroli zbrojeń silniej powinna się także zaangażować Unia Europejska. W wyniku intensyfikacji współpracy w dziedzinie obrony i stopniowym rozwijaniu sił zbrojnych Europy, może być wniesiony duży wkład w uzbrojenie poprzez redukcję liczby żołnierzy w poszczególnych krajach UE, których jest nadal około dwóch milionów. To nie byłby li tylko sposób na oszczędności budżetowe w poszczególnych państwach, ale

²⁴ <http://www.osce.org/de/fsc/41584> ; <http://www.osce.org/fsc> (Forum for Security Cooperation) [12.03.2011].

²⁵ Zob. przypis 6.

²⁶ http://de.wikipedia.org/wiki/Network_Centric_Warfare; http://en.wikipedia.org/wiki/Network_Centric_Warfare; <http://www.rp.pl/artykul/83102.html> [14.03.2011].

też widomy element budowy środków zaufania. UE musi się też włączyć do wspólnej polityki eksportu zbrojeń (broni).

Budowa przeciwrakietowego systemu obrony NATO

NATO postanowiło zbudować system obrony przeciwrakietowej przeciwko zagrożeniu pociskami balistycznymi i zaproponowało Rosji udział w tym programie²⁷. Może to jednak mieć dwojakie znaczenie: po pierwsze – może prowadzić do powstania parasola obronnego i ograniczenia zbrojeń raketowo-nuklearnych, ale też po drugie – może spowodować kosztowny wyścig zbrojeń. Ważne jest zatem, by zaakcentować obronny charakter takiego systemu obronnego. Mimo zaproszenia Rosji do współpracy w jego budowie, przyszłość systemu budzi wątpliwości. 200 milionów EURO zaproponowanych przez sekretarza generalnego NATO A.F. Rasmussena na utworzenie systemu pokryją tylko koszty oprogramowania sieci (Software) środków antyrakietowych w państwach sojuszu dysponujących już dziś systemami obrony przeciwrakietowej (Hardware). W przyszłości trzeba będzie poczynić znaczne inwestycje w budowę środków obrony w krajach, które dziś nie dysponują elementami obrony antyrakietowej. Jeśli w dodatku nie uda się pozyskać do współpracy (równoprawnej) Rosji, może dojść do ponownego wyścigu zbrojeń. Rosja poczuje się zagrożona i zacznie na nowo budowę ofensywnych rakiet balistycznych. Taka sytuacja postawiłaby pod znakiem zapytania wiarygodność nowej koncepcji strategicznej NATO w kwestii postanowień dotyczących rozbrojenia.

Jeśli się jednak porozumienie NATO – Rosja powiedzie i strony porozumieją się w sprawie wspólnej obrony przeciwrakietowej, a NATO uzna Rosję za równoprawnego partnera, będzie to mieć duże znaczenie polityczne dla bezpieczeństwa Europy²⁸. Aktualnie jednak jeszcze wiele pytań czeka na odpowiedź, np.: czy stacjonarny system antyrakietowy w Europie ma charakter regionalny, czy też stanowi on część globalnego systemu USA? Kto będzie wydawał rozkazy do działań? Czy Rosja uzyska nieograniczony dostęp do amerykańskiej tajnej technologii? Wydaje się zatem, że dopiero wtedy, gdy znane będą wyniki rokowań NATO – Rosja, będzie można ocenić efekty porozumienia. Rokowania są jednak niezbędne. Ich cel polega na zapobieganiu nowemu wyścigowi zbrojeń.

²⁷ Z. Czarnotta, *Obrona przed...*, op. cit., s. 26; Henning Bartels, *Der NATO-Gipfel in Lissabon – Licht und Schatten*, „Europäische Sicherheit” 2010, nr 12.

²⁸ Michael Groschek, op. cit., s. 12.

Bronie lekkie²⁹

Terroryzm jest dziś zjawiskiem o rosnącym znaczeniu strategicznym. Większość ataków terrorystycznych wykonywana jest (z powodu powszechnej dostępności i łatwości obsługi) za pomocą broni lekkiej, a więc pistoletów, karabinów, granatników przeciwpancernych, jak też niekonwencjonalnych ładunków wybuchowych (typy IED)³⁰. Niektóre grupy terrorystyczne dysponują jednak już przenośnymi systemami rakiet przeciwlotniczych (Man Portable Air Defence Systems – MANPADS), co stanowi już istotne zagrożenie także dla lotnictwa cywilnego (pasażerskiego). Broń lekka może być dziś traktowana jako „prawdziwa broń masowego rażenia”³¹.

Specjaliści szacują, że corocznie ginie od kul broni ręcznej około pół miliona osób (codziennie do 1500). Według szwajcarskiego programu „Small Arms Survey” w użyciu jest na kuli ziemskiej około 875 milionów sztuk takiej broni. Ocenia się, że na 100 osób przypada w: USA – 96, Jemenie – 55, Szwajcarii – 46 i Finlandii – 45 egzemplarzy broni lekkiej. Z tego względu wydaje się, że świat powinien się zająć zakazem proliferacji broni lekkiej włącznie z systemami MANPADS. Ograniczenia powinny objąć cały cykl: konstrukcję, produkcję, magazynowanie, zarządzanie składnicami, niszczenie starych egzemplarzy i nadwyżek łącznie z nielegalnym handlem bronią. Pojedyncze, mające dziś miejsce działania i przedsięwzięcia w tym zakresie należałoby połączyć w jedną ogólną koncepcję kontroli broni lekkiej. Niszczenie nadwyżek broni powoduje jednak jeszcze jeden dylemat: powstawanie nadmiernych zapasów amunicji do niej, które mogą stać się źródłem zaopatrywania terrorystów. Zatem jej utylizacja i bezpieczne magazynowanie są potrzebą chwili.

²⁹ Michael Groschek, op. cit., s. 12 operuje pojęciem „Kleinwaffen” (ang.: small arms”) – dosłownie “małe bronie”. J. Danysz: *Słownik terminów militarnych*, wyd. 2001, s. 161, „small arms” tłumaczy jako „broń strzelecka”. Nie ma jednoznacznej definicji pojęcia „small arms”, stąd w publikacji przyjęto nazwę „broń lekka”, to jest taka, która może być noszona i obsługiwana przez jedną osobę. Zalicza się do tej kategorii takie rodzaje broni jak: pistolety, karabiny (w tym automatyczne), pistolety maszynowe, granaty ręczne, granatniki wszelkiego rodzaju, przenośne wyrzutnie przeciwlotniczych pocisków rakietowych i inne im podobne

³⁰ Z. Czarnotta, *Obrona przed improwizowanymi ładunkami wybuchowymi (IED)*, „Biuletyn Informacyjny” TWO – Zarząd Okręgowy w Bydgoszczy 2007, nr 2/44, s. 49.

³¹ Michael Groschek, op. cit., s. 12.

Humanitarna kontrola zbrojeń

Humanitarna kontrola zbrojeń wynika z międzynarodowego prawa humanitarnego³², które między innymi zawiera reguły dopuszczalności środków i metod (sposobów) prowadzenia wojny. W kontekście tego na przełomie XX/XXI wieku rozwinęło się szereg polityczno-kontrolnych instrumentów, jak na przykład porozumienia w sprawie zakazu użycia min przeciwludzkich (min przeciwpiechotnych) z 1997 roku czy amunicji kasetowej z 2008 roku. Skuteczność oddziaływania tych porozumień jest oceniana różnie. Około 40 milionów zostało dotychczas na świecie zutylizowanych. Handel tymi minami właściwie zamarł. Podobne oczekiwania budzi podpisane w Oslo porozumienia w sprawie zakazu amunicji kasetowej, które weszło w życie 1 sierpnia 2007 roku. Ten pozytywny trend budzi jednak zarazem smutek, gdyż główni producenci i posiadacze takiej amunicji nie ratyfikowali żadnej z wymienionych konwencji. Brakuje w stosunku do nich zarówno możliwości weryfikacji ich stanu posiadania jak też kontroli, inaczej jak się to ma w kwestii zbrojeń konwencjonalnych CFE w myśl Dokumentu Wiedeńskiego.

Zbrojenia w kosmosie

W przestrzeni kosmicznej czynnych jest dzisiaj około 200 sztucznych satelitów wojskowych spełniających różne funkcje na potrzeby sił zbrojnych, jak: rozpoznanie, wczesne ostrzeżenie, łączność, sterowanie systemami rażenia itp. Można prognozować, że wobec możliwości wykorzystania nowych technologii, także w kosmosie zaistnieją decydujące zmiany, które będą oddziaływać na rolę i możliwości działania sił zbrojnych, stabilność systemów państwowych, jak też kierowanie działaniami wojennymi³³. Można się spodziewać, że „dojrzeją” systemy uzbrojenia, których uruchomienie i bazowanie w kosmosie może uruchomić swoisty nowy wyścig zbrojeń. Nie można wykluczyć przejścia od biernego wykorzystania kosmosu do jego zbrojnego wykorzystania w przyszłości. A trzeba pamiętać, że dzisiaj systemy kontroli i porozumienia rozbrojeniowe nie są w stanie przeciwdziałać militaryzacji przestrzeni pozaziemskiej. Zatem militarne wykorzystanie kosmosu stanie się szczególnie ważnym obszarem do prewencyjnych działań kontrolno-zbrojeniowo-politycznych i stanowić będzie wielkie wyzwanie dla polityki kontroli zbrojeń.

³² Zob. przypis 1.

³³ Przykłady tego widoczne były w działaniach wojennych na Bliskim Wschodzie w ostatnich 20 latach (wojna o Kuwejt, wojna w Iraku).

Kontrola zbrojeń musi zatem zająć się oceną i kształtem badań wojskowych w kosmosie i ich następstwami. Układ o kontroli zbrojeń kosmicznych będący na wokandzie Konferencji Rozbrojeniowej ONZ mógłby otworzyć nowy rozdział w międzynarodowej kontroli zbrojeń poprzez wielorakość budzących zaufanie przedsięwzięć. Potrzebna jest jednak skoncentrowana inicjatywa polityczna ku temu³⁴.

Ochrona krytycznej (wrażliwej) infrastruktury³⁵

Wrażliwymi (krytycznymi) infrastrukturami są: organizacje i urzędnictwo szczególnie ważne dla państwa (społeczeństwa, narodu), po zniszczeniu lub uszkodzeniu których mogą nastąpić zakłócenia zaopatrzenia, bezpieczeństwa i inne dramatyczne następstwa. Do takich należą; transport i komunikacja, energia (elektryczność, ropa, gaz), materiały niebezpieczne (chemia, przemysł zbrojeniowy), informatyka i telekomunikacja, finanse i ubezpieczenia, system walutowy (banki), zaopatrzenie (żywność, woda pitna), służba zdrowia (szpitale), system zarządzania (władze, policja, wojsko, ochrona granicy) oraz inne (media, dobra kultury, urzędnictwo naukowo-badawcze, uczelnie, zabytki, symboliczne budowle).

Wrażliwe infrastruktury mogą być zagrożone w różny sposób: klęski żywiołowe (jak zniszczenia w Japonii w wyniku trzęsienia ziemi i uderzenia tsunami w marcu 2011 roku), techniczne i ludzkie niesprawności i niedoskonałości (katastrofa w elektrowni atomowej w Czernobylu), wojny (Irak, Afganistan), wojny domowe (obszar Bałkanów) i akty terroru (atak na WTC w Nowym Jorku).

Zabezpieczenie infrastruktury jest obowiązkiem państwa, władz różnego szczebla i przedsiębiorców i musi być centralnym tematem sieciocentrycznej polityki bezpieczeństwa. Dbłość o wspólne bezpieczeństwo musi prowadzić do wskazania wyzwań oraz dróg, jakie powinny prowadzić do ochrony infrastruktury przez państwo, przedsiębiorców, społeczeństwo i pojedynczego człowieka (obywatela).

Dziedzina „wojen cybernetycznych” które też zagrażają wrażliwym infrastrukturom jest na razie „ziemią niczyją” w kwestii jej kontroli. Wymaga zatem szczególnego potraktowania. Ściśle mówiąc, kontrola zbrojeń dotycząca ochrony krytycznej infrastruktury dziś jeszcze nie odgrywa należytej roli i wymaga szeroko zakrojonej pracy koncepcyjnej.

³⁴ Michael Groschek, op. cit., s. 14.

³⁵ http://pl.wikipedia.org/wiki/infrastruktura_krytyczna; http://en.wikipedia.org/wiki/Critical_infrastructure; http://de.wikipedia.org/wiki/Kritische_Infrastrukturen [16.03.2011].

Restrykcyjna polityka eksportu uzbrojenia

Aktualnie w mocy pozostaje 29 wielostronnych zakazów eksportu broni (embargo) nałożonych przez ONZ, UE i ECOWAS (Wspólnotę Gospodarczą Państw Afryki Zachodniej)³⁶.

Kontrola potencjalnie niebezpiecznego eksportu międzynarodowego, szczególnie towarów mogących mieć zastosowanie w broni jądrowej, biologicznej i chemicznej oraz systemach ich przenoszenia stawia szczególne wymagania międzynarodowej społeczności. W obszarze proliferacji działa wielu „aktorów” na różnych podstawach. Handel odbywa się na bazie różnych praw i uprawnień (zezwoleń). Dziś różne gremia dyskutują nad skuteczną kontrolą handlu uzbrojeniem i przestrzeganiem embarga. Szczególnie ważna jest kontrola nad towarami, środkami i technologiami podwójnego zastosowania i wykorzystania (Dual – Use Technology)³⁷.

Perspektywy

Przedstawione wyzwania wymagają dla zapewnienia naszego bezpieczeństwa w dalszej perspektywie rozwoju globalnej kontroli zbrojeń i proliferacji. Wynika to z nowych pojawiających się zagrożeń. Istotną rolę powinna odegrać Rada Bezpieczeństwa ONZ, w tym jej niestali członkowie. To tu powinny się „narodzić” przyszłościowe koncepcje rozbrojenia, kontroli zbrojeń, nieprolifracji i restrykcyjnej polityki eksportu (handlu) bronią wszelkiego rodzaju. Koncepcje takie powinny uwzględniać zagrożenia współczesne ale też przyszłościowe ważne dla bezpieczeństwa na kuli ziemskiej jak i przestrzeni międzyplanetarnej.

³⁶ http://pl.wikipedia.org/wiki/Wsp%C3%B3lnota_Gospodarcza_Pa%C4%84stw_Afryki_Zachodniej [16.03.2011]; <http://pl.wikipedia.org/wiki/Embargo> [16.03.2011].

³⁷ http://en.wikipedia.org/wiki/Dual_Use_technology [16.03.2011].